

ADVIES VOOR RICHTLIJNEN VOOR DE INHOUD VAN
HET MILIEU-EFFECTRAPPORT UITBREIDING
NATUURPARK DE EFTELING

commissie voor de milieu-effectrapportage
WERKGROEP m.e.r. UITBREIDING NATUURPARK DE EFTELING

Aan de Raad van de Gemeente
Loon op Zand,
door tussenkomst van het College van
Burgemeester en Wethouders,
Postbus 7,
5170 AA KAATSHEUVEL

uw kenmerk

RO.0903.02

onderwerp

Advies voor richtlijnen
MER Uitbreiding Natuurpark
De Efteling

uw brief

d.d. 7 september 1987

ons kenmerk

U495-87/He/mc/144-33

utrecht,

6 november 1987

Met bovengenoemde brief verzocht het College van Burgemeester en Wethouders van Uw gemeente de Commissie voor de Milieu-effectrapportage (verder te noemen de Commissie) advies uit te brengen over de richtlijnen voor de inhoud van het op te stellen milieu-effectrapport (MER) inzake de uitbreiding door De Efteling B.V. van het door deze onderneming geëxploiteerde natuurpark De Efteling. Overeenkomstig artikel 41 n, eerste lid van de Wet Algemene Bepalingen Milieuhygiëne bied ik Uw Raad hierbij het advies van de Commissie voor de Milieu-effectrapportage aan.

Voor de inhoud van het advies verwijs ik korthedshalve naar de samenvatting, waarin de belangrijkste aandachtspunten uit het advies zijn bijeengebracht in overeenstemming met de onderwerpen die volgens de Wet inzake m.e.r. tenminste in een MER behandeld zullen moeten worden. Daarnaast vraag ik Uw bijzondere aandacht voor het volgende.

1. Het MER in zijn bestuurlijke context

Wellicht ten overvloede wil ik hier voorop stellen dat het niet de taak van de Commissie is, te treden in een oordeel over de wenselijkheid van een voorgenomen activiteit en de eventuele alternatieven daarvoor. Evenmin stelt de Commissie normen waaraan een activiteit zou moeten voldoen. De taak van de Commissie is niet meer en niet minder dan het bevoegd gezag te adviseren over de door hem te geven richtlijnen inzake de opstelling van het MER en vervolgens (aan de hand van haar advies en de vastgestelde richtlijnen) in adviseerende zin een oordeel te geven over het MER nadat dit is bekend gemaakt. Zonder nu op enige wijze in de afweging terzake van de voorgenomen activiteit en de alternatieven daarvoor te willen treden, wil ik wijzen op enkele bestuurlijke aspecten waaraan naar het oordeel van de Commissie bijzondere aandacht dient te worden besteed in samenhang met de totstandkoming van en de besluitvorming rond het MER.

De voorgenomen activiteit heeft voor een deel rechtstreeks betrekking op, en kan ook overigens van invloed zijn op gebieden van grote natuurwetenschappelijke en landschappelijke betekenis. Deze betekenis wordt niet alleen door deskundigen aangegeven, maar heeft ook bestuurlijk en politiek erkenning gevonden door rubricering in het Structuurschema Natuur- en Landschapsbescherming (Sma NLB) van delen van het plangebied en van de omgeving onder de (reeds volledig afgewogen) beleidscategorieën Grote Eenheden Natuurgebied ("GEN") en Potentiele Nationale Parken.

Bij het bestuurlijk overleg over het Sma NLB en bij de uitvoering van het daarin vervatte verzoek tot nadere begrenzing van het GEN "Loonsche en Drunensche Duinen" heeft het provinciaal bestuur van Noord-Brabant de aanwijzing van het oostelijk deel van het plangebied (o.m. het geplande golfterrein en wandelbos) als deel van dit GEN overgenomen en het bijbehorend beleid tot het hare gemaakt. Dat betekent onder meer dat op rijks- en provinciaal niveau ten aanzien van de voorgenomen activiteit de volgende afwegingsregel geldt (Structuurschema NLB, PKB, paragraaf "Natuurgebieden):

"Het Rijk zal ruimtelijke ingrepen en inrichtingsactiviteiten die ertoe kunnen leiden dat de wezenlijke kenmerken en waarden van de natuur-gebieden verloren gaan of worden aangetast, niet dan in geval van een zwaarwegend maatschappelijk belang in uitvoering nemen of bevorderen. De aanwezigheid van zo'n belang zal op basis van voorafgaand onderzoek moeten worden vastgesteld, waarbij tevens moet worden nagegaan of aan dit belang niet redelijkerwijs of op andere wijze of elders kan worden tegemoetgekomen. Als besloten wordt dergelijke ingrepen en activiteiten toch te laten plaatsvinden, zullen bij planvorming en uitvoering de aanwezige kenmerken en waarden van natuur en landschap door een zorgvuldige inpassing zo goed als mogelijk in acht worden genomen."

Deze regel bevat elementen die inhoudelijk en procedureel nauw samenhangen met de milieu-effectrapportage, zonder echter daarvan werkelijk deel uit te maken.

Ten eerste zal, door voorafgaand onderzoek, de maatschappelijke noodzaak van het project moeten worden aangetoond, dat wil zeggen dat niet kan worden volstaan met het aantonen van de noodzaak ervan voor de initiatiefnemer. Ik ben mij ervan bewust dat een volledige beoordeling van de maatschappelijke noodzaak niet kan worden geleverd van de initiatiefnemer en ook niet op haar weg ligt. Wel kan de initiatiefnemer bij probleemstelling en bij de beschrijving van het doel van de voorgenomen activiteit, bouwstenen aandragen voor het onderzoek naar en de beoordeling van deze noodzaak door het bevoegd gezag. De beschikbaarheid van de uitkomsten van dit onderzoek en van die van het onderzoek in het kader van het MER zijn dus nauw aan elkaar gerelateerde voorwaarden om tot besluitvorming te kunnen komen.

In de tweede plaats wil ik wijzen op bovenaangehaalde formulering in het Sma NLB betreffende het onderzoek naar mogelijkheden om redelijkerwijs op een andere manier of elders aan het bedoelde maatschappelijk belang (zo eenmaal vastgesteld) tegemoet te komen. Het verband tussen deze formulering en de in het kader van m.e.r. vereiste opstelling van alternatieven is evident. In het bijzonder is een zorgvuldige uitwerking van het meest milieuvriendelijke alternatief in deze bestuurlijke samenhang van grote betekenis. Ook hier geldt overigens dat van de initiatiefnemer niet kan worden geëist dat deze het

volle scala van alternatieven die tegemoetkomen aan het bedoelde maatschappelijk belang behandelt. Zijn horizon kan beperkt blijven tot die alternatieven die strekken tot het behartigen van zijn eigen belangen, zoals die kunnen worden afgeleid uit de formulering van het doel van het project. Het (naar inhoud en plaats in de procedure overigens nauw met het MER samenhangende) alternatieven-onderzoek conform par. 7 van de PKB van het Sma NLB dient dus, evenals het onderzoek naar de maatschappelijke noodzaak, te worden behartigd door het bevoegd gezag. Het lijkt overigens niet uitgesloten dat een verkennend onderzoek naar andere alternatieven dan die waarvan de uitwerking kan worden opgedragen aan de initiatiefnemer, geen nieuwe gezichtspunten oplevert. In dat geval verdient het in het MER te beschrijven alternatief waarbij de best bestaande mogelijkheden ter bescherming van het milieu worden toegepast, eens te meer zorgvuldige uitwerking.

2. Het alternatief waarbij de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming van het milieu worden toegepast

De Commissie is vrij ver gegaan in het doen van suggesties voor de uitwerking van dit alternatief. Zij heeft dit mede gedaan omdat de Startnotitie zelf geen aanknopingspunten biedt voor de formulering ervan.

Door uit te gaan van de in het advies aangereikte combinatie van locatie-, inrichtings- en beheersfactoren ontstaat naar het oordeel van de Commissie een alternatief, waarmee hetgeen door de initiatiefnemer wordt beoogd kan worden bereikt met zo weinig mogelijk nadelige gevolgen voor het milieu. Ik wil benadrukken dat dit oordeel niet gebaseerd is op theoretische bespiegelingen, maar op concrete positieve ervaringen elders. Daarbij wijs ik voor wat betreft de hoofdlijnen van dit alternatief in het bijzonder op de parken Disneyland en Epcot in de Verenigde Staten van Amerika. De gunstige ervaringen aldaar hebben overigens niet alleen betrekking op de milieu-aspecten, maar vooral ook op de doelmatigheid en de rentabiliteit. Zij bieden in dit geval, ondanks de ongetwijfeld grote verschillen in omstandigheden, voldoende aanknopingspunten voor het formuleren van een alternatief waarbij kwetsbare natuurwaarden en -potenties zo veel mogelijk worden ontzien.

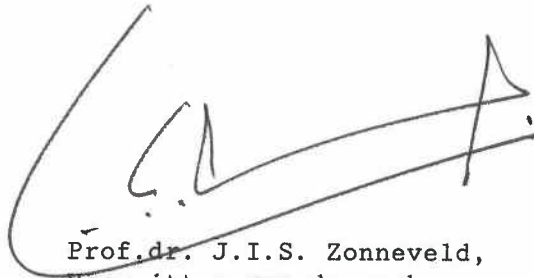
3. De gedetailleerdheid van het advies en van het MER

Het besluit met het oog waarop het MER moet worden opgesteld is de vaststelling van het bestemmingsplan. De vraag kan rijzen of in het kader van de beoordeling van een concept-bestemmingsplan inzicht nodig is in inrichtings- en beheersaspecten in de mate waarin dit in het advies is aanbevolen. Gelet op de gevoeligheid van de in het geding zijnde bestemmingen en gebiedsaanduidingen en gelet op de aard van de (niet afzonderlijk m.e.r.-plichtige) besluiten die na de vaststelling van het bestemmingsplan nog zullen moeten worden genomen voordat tot daadwerkelijke realisering van de voorgenomen activiteit kan worden overgegaan, moet deze vraag naar het oordeel van de Commissie bevestigend worden beantwoord. Ik wil er daarbij echter op wijzen dat in het advies op verschillende plaatsen wordt aangegeven dat de in het MER op te nemen informatie wel relevant moet zijn voor de besluitvorming. De uitvoerigheid waarmee de genoemde inrichtings- en beheersaspecten moeten worden behandeld dient tegen die achtergrond te worden bepaald. Voorkomen dient immers te worden dat het MER de vorm aanneemt van een omvattende ecologische- en milieustudie van het plangebied en zijn omgeving.

kenmerk : U495-87/He/mc/144-33

vervolgblad: 3

De Commissie verwacht met het uitbrengen van dit advies een constructieve bijdrage te hebben geleverd aan de totstandkoming van de richtlijnen en het MER. Zij zal ook gaarne vernemen op welke wijze Uw Raad gebruik zal willen maken van haar aanbevelingen.

Prof. dr. J.I.S. Zonneveld,
Voorzitter van de werkgroep m.e.r.
Uitbreiding natuurpark De Efteling.

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Advies

Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport Uitbreiding
Natuurpark de Efteling / [Commissie voor de Milieu-effectrapportage].- Utrecht:
Commissie voor de Milieu-effectrapportage

ISBN 90-71887-49-9

SISO 614.62 UDC [504.064.2:791.001.7](492*5170)

Trefw.: milieu-effectrapportering ; de Efteling.

ADVIES VOOR RICHTLIJNEN MILIEU-EFFECTRAPPORT UITBREIDING NATUURPARK DE EFTELING

Advies op grond van artikel 41n, eerste lid, van de Wet van 23 april 1986 tot uitbreiding van de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne (Regelen met betrekking tot milieu-effectrapportage) inzake de richtlijnen voor de inhoud van het Milieu-effectrapport ten behoeve van de besluitvorming inzake de uitbreiding van natuurpark De Efteling te Kaatsheuvel.

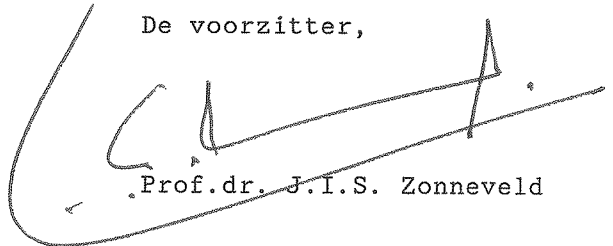
Uitgebracht aan de Raad van de Gemeente Loon op Zand.

De secretaris,

G.F.W. Herngreen

De voorzitter,

Prof.dr. J.I.S. Zonneveld

Utrecht, 6 november 1987.

INHOUDSOPGAVE

	<u>Pagina</u>
1. INLEIDING	1
2. SAMENVATTING VAN HET ADVIES	2
3. PRESENTATIE VAN HET MER	4
4. PROBLEEMSTELLING EN DOEL	5
5. DE VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN DE REDELIJKERWIJS IN BESCHOUWING TE NEMEN ALTERNATIEVEN	6
5.1 De voorgenomen activiteit	6
5.2 Alternatieven	8
5.2.1 Referentie	8
5.2.2 Locatie-alternatieven	8
5.2.3 Inrichtingsalternatieven	10
5.2.4 Gebruiks- en beheersalternatieven	11
5.2.5 Het alternatief waarbij de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming van het milieu worden toegepast	11
6. TE NEMEN EN EERDER GENOMEN BESLUITEN	13
7. BESTAANDE TOESTAND VAN HET MILIEU EN DE TE VERWACHTEN ONTWIKKELINGEN VAN DAT MILIEU	15
8. BESCHRIJVING VAN DE GEVOLGEN VOOR HET MILIEU	18
8.1 Algemeen	18
8.2 Effecten op flora en fauna	18
8.3 Effecten met betrekking tot belevingsaspecten	19
8.4 Landschap	20
8.5 Overige effecten	20
9. VERGELIJKING VAN DE ONDER PARAGRAAF 7 AANGEDUIDE TE VERWACHTEN ONTWIKKELINGEN VAN HET MILIEU MET DE BESCHREVEN GEVOLGEN VOOR HET MILIEU VAN ELK VAN DE IN BESCHOUWING GENOMEN ALTERNATIEVE OPLOSSINGEN	21
10. OVERZICHT VAN DE LEEMTEN IN KENNIS EN INFORMATIE	22

BIJLAGEN

1. Bekendmaking van de aanvraag van de m.e.r.-procedure in "De Kabelkrant" van donderdag 3 september 1987.
2. Brief van de Gemeente Loon op Zand van 4 september 1987 met verzoek om advies.
3. Samenstelling van de werkgroep van de Commissie.
4. Lijst van reacties op de startnotitie.

1. INLEIDING

In zijn brief van 4 september 1987, kenmerk RO.0903.02, heeft het College van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Loon op Zand namens de Raad van die gemeente (verder te noemen het bevoegd gezag), de Commissie voor de milieu-effectrapportage uitgenodigd advies uit te brengen over het geven van richtlijnen inzake de inhoud van het Milieu-effectrapport (MER) in verband met voorgenomen uitbreidingen van het natuurpark Efteling in genoemde gemeente.

Aanleiding tot dit verzoek was de aanbieding aan voornoemde Raad door De Efteling B.V. (verder te noemen de initiatiefnemer) van een zogeheten Startnotitie over dit onderwerp. Deze notitie bevatte een overzicht van de te ondernemen activiteiten, van de daartoe noodzakelijke wijzigingen van de betrokken bestemmingsplannen en van de naar het oordeel van initiatiefnemer in een milieu-effectrapport aan de orde te stellen onderwerpen. Het milieu-effectrapport zal dienen ter onderbouwing van de besluitvorming over genoemde bestemmingsplannen alsook van de overige overheidsbesluiten, nodig om tot de voorgenomen uitbreidingen te kunnen overgaan.

Het doel van het advies van de Commissie is, de milieu-aspecten van de voorgenomen uitbreiding van het natuurpark De Efteling af te bakenen en de gewenste inhoud van het MER aan te geven.

Het advies is samengesteld in volgorde van de onderwerpen welke een MER tenminste moet bevatten volgens artikel 41j van de Wet inzake m.e.r. Achtereenvolgens is ingegaan op: de presentatie van het MER, de probleemstelling en het doel, de voorgenomen activiteit en de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven, de te nemen en eerder genomen besluiten, de bestaande toestand van het milieu en de autonome ontwikkeling daarvan, de milieu-effecten van de voorgenomen ingreep, de vergelijking tussen de effecten van de verschillende alternatieven, en de eventuele leemten in kennis en informatie. De hoofdlijnen van het advies zijn aangegeven in par. 2 en aan het eind van elke paragraaf.

Bij de opstelling van het advies zijn de binnengekomen inspraakreacties en adviezen mede in beschouwing genomen.

Het advies gaat vergezeld van een 4-tal bijlagen.

2. SAMENVATTING VAN HET ADVIES

Uitgangspunt van het advies is het oordeel van de Commissie dat de uitvoering van de plannen van de initiatiefnemer, voorzover dat nu reeds te overzien valt ingrijpende gevolgen zal hebben voor de (huidige en mogelijke) natuurwetenschappelijke en recreatieve betekenis van natuurgebieden binnen en in de omgeving van het plangebied, alsook op het woonklimaat van Kaatsheuvel-zuid.

Deze gevolgen zullen vooral veroorzaakt worden door een toename van de verkeers- en recreatiedruk, door de daarmee samenhangende extra geluidproductie, door het ruimtebeslag van de te realiseren voorzieningen en door de daarmee samenhangende verandering van het landschap.

Het advies beveelt aan dat deze oorzakelijke factoren en de gevolgen daarvan voor natuur en milieu zorgvuldig en waar mogelijk in kwantitatieve zin worden beschreven, een en ander tegen de achtergrond van een beschrijving van de wijze waarop het gebied zich zou ontwikkelen als de voorgenomen activiteit geen doorgang zou vinden. Daarbij wordt gewezen op het belang van het gebruik van indicatoren die representatief zijn voor bepaalde milieu-omstandigheden of voor veranderingen daarin. De aandacht wordt gevraagd voor de omstandigheid dat de afstand waarover de gevolgen zich buiten het eigenlijke plangebied kunnen doen gelden, kan verschillen per beïnvloedingsfactor en per milieucomponent. Benadrukt wordt dat niet alleen thans bestaande kwaliteiten, maar ook ontwikkelingsmogelijkheden kunnen worden beïnvloed.

Van tenminste even groot belang als de beschrijving van de voorgenomen activiteit en haar gevolgen, is de ontwikkeling van alternatieven voor die activiteit (voorzover deze strekken tot het bereiken van hetgeen de initiatiefnemer met de voorgenomen activiteit beoogt en binnen zijn bereik liggen) en de beschrijving van de milieu-gevolgen van die alternatieven. Het advies bevat een handreiking voor de uitwerking van zulke alternatieven op allerlei deelterreinen betreffende de inrichting en het beheer.

Bijzondere nadruk legt het advies op een tweetal mogelijke alternatieven met behulp waarvan de waardevolle natuurgebieden binnen en in de omgeving van het plangebied niet of minder zouden worden aangetast, te weten:

*een alternatief waarbij, met handhaving van de in de Startnotitie aangegeven planopzet en het daarbij behorende ruimtebeslag, door verschuivingen in de richting van het landbouwgebied de waardevolle natuurgebieden ten oosten van de Duiksehoef worden ontzien;

*een alternatief waarbij de parkeervoorzieningen op grotere afstand van het park worden gerealiseerd en, door een compacte uitvoering, het ruimtebeslag van het park zelf en van de begeleidende voorzieningen zo

klein mogelijk wordt gehouden, eveneens met het resultaat dat geen beslag wordt gelegd op het gebied ten oosten van de Duiksehoef. Bovendien blijven bij dit alternatief de effecten van het verkeer op de woon- en recreatie-omgeving relatief beperkt.

Het laatstgenoemde alternatief levert, samen met de meest milieuvriendelijke varianten terzake van inrichting en beheer en met een (mede recreatief te motiveren) vergaande extensivering van het gebruik van de landbouwgronden in het gebied ten oosten van de Duiksehoef, het alternatief op waarbij de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming van het milieu worden toegepast. Dit alternatief dient volgens art. 41j, lid 3, van de wet op de m.e.r. in elk MER te worden beschreven. Gelet op de nabijheid van waardevolle en kwetsbare natuurgebieden en gezien het voor die gebieden geldende overheidsbeleid, verdient de uitwerking van dit alternatief bijzondere aandacht.

Het advies bevat voorts vele aanbevelingen inzake de in de inhoudsopgave aangeduide aangelegenheden.

3. PRESENTATIE VAN HET MER

De rol van milieu-effectrapportage (m.e.r.) in de besluitvorming over een voorgenomen activiteit maakt het noodzakelijk dat het Milieu-Effectrapport (MER) toegankelijk en begrijpelijk is voor een breed samengesteld gezelschap van betrokkenen: besluitvormende organen, adviserende deskundigen en derden die via de daarvoor bestaande procedures hun invloed willen doen gelden. Elk van deze doelgroepen moet uit het MER de voor haar relevante informatie over de onderwerpen die volgens de wet daarin moeten worden behandeld kunnen afleiden, en wel zodanig dat men deze informatie ook kan hanteren en desgewenst verifiëren. Dit stelt hoge eisen aan de presentatie van het MER. In verband hiermee beveelt de Commissie het volgende aan:

*het is wenselijk het MER beknopt van opzet te houden en het te voorzien van een goed op de inhoud afgestemde samenvatting. De inhoud dient te worden beperkt tot hetgeen relevant is in samenhang met de besluitvorming over de voorgenomen activiteit, te weten de vaststelling van het bestemmingsplan en de daarna eventueel volgende vergunningenprocedures. Het rapport dient zorgvuldig en evenwichtig samensteld te zijn en een zo objectief mogelijk beeld van het project, de alternatieven en de milieu-gevolgen te geven. Van belang zijnde leemten in kennis dienen ook in de samenvatting te worden weergegeven;

*het is niet noodzakelijk en zelfs ongewenst dat het MER zelf alle achtergrondgegevens bevat die de conclusies, voorspellingen en keuzes onderbouwen. Voorzover dat gewenst is kan zulke informatie in bijlagen worden opgenomen. Achtergrondgegevens die noch in het MER zelf, noch in bijlagen worden opgenomen, dienen wel beschikbaar te zijn voor geïnteresseerden. In het MER en in eventuele bijlagen dient ernaar te worden verwezen;

*te sterke vereenvoudigingen enerzijds en slechts voor ingewijden toegankelijke vaktaal anderzijds behoren te worden vermeden; een verklarende begrippenlijst, een lijst van gebruikte afkortingen en een literatuurlijst zijn mede in dit verband van belang;

*belangrijke keuzen, gemaakt tijdens de opstelling van het MER, dienen duidelijk naar voren te komen;

*in het MER dient te worden ingegaan op de bij derden levende vragen omtrent het project, zoals die in het kader van de inspraak naar aanleiding van de Startnotitie naar voren zijn gekomen.

Verder wordt gewezen op de inhoud van de publicatie "Voorlopige algemene richtlijnen voor milieu-effectrapportage; hulpmiddel bij de milieu-effectrapportage" (MER-reeks no. 6, Staatsdrukkerij 1981, ISBN 90 346 0006 8).

4. PROBLEEMSTELLING EN DOEL

Het MER dient een overzicht te bevatten van de ontwikkelingen die de initiatiefnemer hebben gebracht tot de thans voorliggende uitbreidingsplannen.

Hierbij ware aandacht te besteden aan onderwerpen als de voorgeschiedenis, de ontwikkelingen op de markt waarop de initiatiefnemer opereert, zijn huidige positie op die markt en, meer uitvoerig en met redenen omkleed, de voorzieningen die redelijkerwijs nodig zijn om deze positie te behouden of te versterken. Ook zouden in dit onderdeel de (positieve en negatieve, recreatieve en ecologische) relaties tussen de Efteling en de nabijgelegen waardevolle en kwetsbare bossen en natuurgebieden in verkennde zin aan de orde moeten worden gesteld.

Bijzondere zorg vergt de hieruit af te leiden formulering van het doel van het project. Deze formulering is immers bepalend voor het kader waarbinnen alternatieven (redelijkerwijs in beschouwing te nemen middelen om het doel te bereiken) dienen te worden beschreven. Een duidelijke en operationele omschrijving van het doel is dan ook noodzakelijk. Gelet op de door de initiatiefnemer verstrekte informatie, beveelt de Commissie aan, bij de formulering van het doel in ieder geval aandacht te besteden aan de beoogde handhaving c.q. versterking van de nationale en internationale concurrentiepositie van de initiatiefnemer door middel van een geïntegreerd pakket dat o.m. omvat: vergroting van de actieradius, verlenging van de verblijfstijd en openstellingsperiode, verbreding van het aanbod aan attracties en faciliteiten en verhoging van het bezoekersaantal. Meer in het bijzonder beveelt de Commissie aan dat de volgende elementen van het doel worden aangegeven en zo veel mogelijk gekwantificeerd:

*de beoogde verlenging van de verblijftijd per recreant van gemiddeld 7 uur tot meer dan een dag, met de daarbij behorende voorzieningen ten behoeve van de verblijfsrecreatie met aanverwante activiteiten, zoals horeca-voorzieningen, zwembaden en andere voorzieningen ter vergroting van de aantrekkelijkheid van het verblijf;

*de beoogde jaarrond-exploitatie van een gedeelte van de Efteling, met de daarmee samenhangende voorzieningen, zoals de aanleg van een themapark en andere elk-weer-attracties;

*de beoogde verbreding van het recreatie-aanbod, onder meer d.m.v. het creëren van wandel- en golfmogelijkheden, elk-weer-voorzieningen etc.;

*het beoogde medegebruik van de voorzieningen voor niet-recreatieve doeleinden, met de daarmee samenhangende voorzieningen zoals de realisering van een conferentiecentrum.

5. DE VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN DE REDELIJKERWIJS IN BESCHOUWING TE NEMEN ALTERNATIEVEN

In het MER moeten de voorgenomen activiteit en de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven en varianten daarvan worden beschreven en uitgewerkt, voorzover deze relevant zijn voor de besluitvorming. De voorgenomen activiteit is de keuze van de initiatiefnemer uit (elementen van) de verschillende alternatieven en varianten. Niet als alternatief in beschouwing te nemen zijn plannen waarbij het doel dat met de voorgenomen activiteit wordt nagestreefd onvoldoende kan worden bereikt.

5.1 De voorgenomen activiteit

De beschrijving van de voorgenomen activiteit (en van de alternatieven) zal betrekking moeten hebben op elk van de onderdelen van de uitbreiding afzonderlijk (zoals de onderscheiden attracties, verblijfsrecreatieve, infrastructurale, milieu- en andere voorzieningen), op de relaties tussen die onderdelen en op het park als geheel. Daarbij dient te worden ingegaan op:

*de beoogde locatie;

*de voorgenomen ruimtelijke inrichting;

*de werken en werkzaamheden in de bouw- en aanlegfase en de fasering volgens welke deze werkzaamheden zullen worden uitgevoerd;

*de bijstellingsmogelijkheden die men tijdens de realisering open wil houden;

*het gebruik en beheer in de exploitatiefase;

*de doorlopende waarneming van het milieu;

*de wijze van behandeling van onvoorziene milieu-effecten en calamiteiten.

Dit alles voorzover:

*het van belang kan zijn voor de beschrijving en beoordeling van de milieu-effecten in het kader van de thans aan de orde zijnde besluitvorming over de aanvaardbaarheid en over de ruimtelijke schikking van de voorgenomen activiteiten;

*in dit stadium van de planvorming redelijkerwijs kan worden gevegd dat er reeds inzicht in kan worden gegeven.

Bijzondere aandachtspunten zijn in dit verband:

*wat betreft de locatie: de ligging ten opzichte van natuurgebieden, bossen en geluidgevoelige bestemmingen, alsook ten opzichte van andere onderdelen van het park;

*wat betreft de ruimtelijke inrichting: de dimensionering en vormgeving van de te realiseren voorzieningen; de verhouding (naar oppervlakte en onderlinge ligging) tussen enerzijds voorzieningen die rechtstreeks dienstbaar zijn aan de specifieke functie van de afzonderlijke onderdelen (b.v. golfterrein, recreatiewoningen-complexen, wegen, waterafvoerleidingen) en anderzijds geleidende, accentuerende, verfraaiende of camouflerende voorzieningen (b.v. waterpartijen, grasvelden, groenstroken); de instelling van waterpeilen; de via ruimtelijke inrichtingsmaatregelen te bereiken zonering tussen intensief en extensief recreatief gebruik; andere ruimtelijke inrichtingsmaatregelen, te treffen met het oog op de bescherming van het milieu (b.v. afscherming van natuurgebieden, geluidbeperkende voorzieningen, gescheiden afvoerleidingen voor vuil en schoon water, waterzuiveringsinstallaties, voorzieningen ter beperking van geohydrologische effecten);

*wat betreft de bouw- en aanlegfase: grondverzet, ingrepen in de waterhuishouding, te gebruiken machines en installaties, bouwverkeer, duur van de werkzaamheden, volgorde;

*wat betreft de bijstellingsmogelijkheden: de mogelijke aard en omvang daarvan alsook de procedure volgens welke tot bijstelling zal kunnen worden besloten;

*wat betreft gebruik en beheer in de exploitatiefase: gemiddelde en piek-bezoekersaantallen per attractie en in totaliteit, etmaal- en piekintensiteiten van automobielen en andere vervoermiddelen (uit te splitsen per traject in en buiten het park), omvang en beheer van natte en droge afvalstromen, mechanisch en chemisch beheer van groenvoorzieningen en waterpartijen;

*wat betreft de waarneming van het milieu: periodieke waarneming van de milieufactoren met betrekking waartoe het MER voorspellingen bevat (zie hoofdstuk 8);

*wat betreft de wijze van behandeling van onvoorziene milieu-effecten en calamiteiten: de te volgen procedures en de eventueel te treffen voorzieningen. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan de mogelijkheid dat de milieu-effecten van het voorziene gebruik van het park in ernstige mate nadeliger blijken te zijn dan was voorspeld, dat zich tijdens de exploitatie onvoorziene ontwikkelingen (bijvoorbeeld en veel grotere toeloop dan was verwacht) of voor het milieu relevante calamiteiten voordoen, dan wel dat van buiten komend ongerief (bijvoorbeeld bosbrand) het milieu binnen het park beïnvloedt of maatregelen ter bescherming van het park nodig maakt die invloed hebben op het milieu.

5.2. Alternatieven

De keuze van de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven en varianten moet in het MER zorgvuldig worden gemotiveerd. De alternatieven zullen wat betreft diepgang en détaillering vergelijkbaar moeten zijn. In het MER moet worden aangegeven hoe en in welke mate het gestelde doel van het voornemen kan worden bereikt met behulp elk van de beschouwde alternatieven. De onder 5.1 genoemde aspecten dienen per alternatief aan de orde te komen op de daar aangegeven wijze. De Commissie beveelt aan dat de uit te werken alternatieven langs de navolgende lijnen worden omschreven:

5.2.1 Referentie

Ter vergelijking dient te worden beschreven wat er zou gebeuren als de voorgenomen activiteit niet zou plaatsvinden, de huidige bestemming van de verschillende onderdelen van het gebied in wezen niet zou veranderen en nieuwe ontwikkelingen daarbinnen zouden moeten worden ingepast. Binnen dat kader beschrijft de referentie, ook wel aangeduid als "nulalternatief", de te verwachten ontwikkelingen m.b.t. inrichting, gebruik en beheer.

De Commissie wijst erop dat in dit geval de referentie niet kan worden beschreven en afgedaan als een louter hypothetisch vergelijkingsbeeld. Over de noodzaak en aanvaardbaarheid van onderdelen van de voorgenomen uitbreiding die door de initiatiefnemer als essentieel worden gezien bestaat immers nog onzekerheid op verschillende bestuurlijke niveaus. Zo is een aantal voor de verwezenlijking van de uitbreiding noodzakelijke bestemmingsveranderingen nog onderwerp van Kroonberoep en past de voorgenomen uitbreiding niet op voorhand binnen in structuurschemas vastgelegd rijksbeleid. De referentie is dan ook weliswaar geen alternatief in de betekenis van een effectief middel om het gestelde doel te bereiken, maar kan, mede tegen de achtergrond van hetgeen in het m.e.r. naar voren zal komen over de milieu-implicaties van de voorgenomen activiteit en van de alternatieven, wel degelijk een rol spelen bij de besluitvorming.

5.2.2 Locatie-alternatieven

Locatie-alternatieven kunnen zowel betrekking hebben op de ligging, het ruimtebeslag en de begrenzing van het park als geheel, als op het ruimtebeslag en de onderlinge rangschikking van de onderdelen.

De Commissie beveelt aan dat een tweetal alternatieven in beschouwing wordt genomen waarbij bestaande en potentiële waarden van natuur en landschap alsook andere milieukwaliteiten zo veel mogelijk worden ontzien, te weten:

*onder handhaving van de voorgestelde opzet worden planonderdelen die thans in of in de onmiddellijke nabijheid van kwetsbare gebieden zijn

gesitueerd (zoals het golfterrein en het wandelbos) in westelijke richting verschoven, waarbij zo mogelijk ook de enclave bij de planvorming wordt betrokken. De Commissie is zich ervan bewust dat hierdoor een aanzienlijk beslag zou worden gelegd op (relatief kostbare) landbouwgrond, die bovendien eerst zou moeten worden verworven. Mocht de initiatiefnemer tot de conclusie komen dat dit alternatief niet als reeel kan worden gezien en derhalve verder niet in beschouwing behoeft te worden genomen (bijvoorbeeld omdat het financieel onhaalbaar is of omdat met de realisering ervan veel meer tijd gemoeid zou zijn dan het geval zou zijn bij de voorgestelde locatie), dan zou deze conclusie terdege moeten worden gemotiveerd en onderbouwd.

*door middel van een zeer compacte planopzet en door het op enige afstand van het eigenlijke park situeren van voorzieningen die niet noodzakelijkerwijs onmiddellijk tegen het complex van attracties aan behoeven te liggen, wordt het ruimtebeslag zo gering mogelijk gehouden. Te denken valt aan een aanpak, vergelijkbaar met die van Amerikaanse parken als Disneyland en Epcot). De Commissie geeft in overweging in dit verband de volgende mogelijkheden uit te werken:

- het situeren van de parkeervoorzieningen in de onmiddellijke nabijheid van het hoofdwegen-stelsel in combinatie met shuttle-verbindingen naar het eigenlijke park en naar de verblijfsrecreatiecomplexen;
- het realiseren van een groot deel van de verblijfsrecreatieve voorzieningen aangrenzend aan de woonbebouwing van Kaatsheuvel-Zuid;
- het zo veel mogelijk ruimtelijk vervlechten van de afzonderlijke attracties;
- het integreren van de enclave in het park.

Bij een dergelijke aanpak zou buiten de bestaande natuurterreinen ruimte vrijkomen voor het realiseren van groenvoorzieningen (waaronder het golfterrein) die gebruikt zouden kunnen worden als uitloopgebied en buffer tussen het park en die natuurgebieden (die daardoor hun functie voor extensief recreatief medegebruik zouden kunnen behouden).

In deze beide gevallen kan ook de bestemming en het beheer van de met de natuurgebieden verweven agrarische gronden (maisakkers) aan de orde komen. Ten aanzien hiervan beveelt de Commissie aan dat drie mogelijkheden worden gezien: handhaving van de huidige bestemming, natuurontwikkeling (al dan niet met extensieve recreatie) en zeer extensief agrarisch gebruik. Dit laatste behoeft enige toelichting. De Commissie acht het geenszins uitgesloten dat door een extensieve en ten dele "ouderwetse" agrarische bedrijfsvoering in samenhang met de overige attracties van de Efteling de aantrekkelijkheid van het park voor de recreant nog zou worden vergroot, terwijl de ecologische betekenis van het bosgebied ten

opzichte van de huidige situatie zou kunnen worden verbeterd en een bijdrage zou kunnen worden geleverd aan de milieu-educatie.

De Commissie heeft er kennis van genomen dat de Efteling in het kader van de voorgenomen activiteit wil bevorderen dat het modelvliegcentrum (dat geen deel uitmaakt van de voorzieningen van de Efteling zelf) naar elders wordt verplaatst. De hiervoor in aanmerking komende locaties zouden in het MER mede aan de orde dienen te komen.

5.2.3 Inrichtingsalternatieven

Onderdelen van het project kunnen, ook als hun locatie vaststaat, op uiteenlopende manieren worden gerealiseerd. Met het oog op de besluitvorming en vanwege de nadere vergunningverlening kunnen onder meer van belang zijn:

*de attracties zelf, bijvoorbeeld: bebouwde en onbebouwde oppervlakte binnen de attractie (hoge of lage dichtheden); materiaalkeuze, dimensionering en vormgeving van gebouwen, bouwwerken en installaties; hoogteligging en uitvoering van het terrein; padenstelsels;

*de begeleidende groenvoorzieningen en waterpartijen, bijvoorbeeld: omvang, inrichting en uitvoering van bosschages, singels en grasvelden (open/gesloten, geaccidenteerd/vlak, al of niet ingrijpen in bestaand relief, al of niet uitgaan van bestaande landschapsstructuur, accentuerend of camouflerend) en waterpartijen (diep/ondiep, uitvoering oevers); in te stellen peilen;

*de infrastructuurle voorzieningen, bijvoorbeeld: scheiding of verweving van verkeerssoorten op de Europaweg; aard van het transport (per as, per spoor, over het water of combinaties daarvan); aard van de aan te brengen verhardingen (waterdoorlatend of niet, geluidarm of niet); aard en uitvoering van transportleidingen voor schoon en vuil water;

*de voorzieningen ter bescherming van het milieu, zoals: de behandeling van vuil water (eigen zuiveringsinstallatie met of zonder derde trap en mogelijk hergebruik dan wel afvoer naar een rioolwater-zuiveringsinstallatie elders); de bouw (al dan niet) van installaties voor inzameling en verwerking van huishoudelijk- en bedrijfsafval (o.m. gescheiden of gezamenlijk); de realisering van inrichtingsmaatregelen ter beperking van geluidoverlast, zoals geluidsafscherming, bouwkundige maatregelen en maatregelen in de sfeer van de lay-out van het park; de realisering (al dan niet) van inrichtingsmaatregelen ter bescherming van kwetsbare natuurwaarden binnen het plangebied (zonering: scheiding tussen intensief en extensief gebruik); de realisering van uiteenlopende inrichtingsmaatregelen ter afscherming van de Loonse en Drunense Duinen en andere natuurgebieden;

5.2.4 Gebruiks- en beheersalternatieven

Heeft de inrichting eenmaal plaatsgevonden, dan kan het gebruik en beheer in sommige gevallen nog op verschillende, met het oog op de besluitvorming relevante, manieren worden geregeld. Varianten kunnen bijvoorbeeld worden uitgewerkt met betrekking tot:

*gebruik en beheer van de afzonderlijke attracties. Hierbij valt onder meer te denken aan het al dan niet organiseren van grote evenementen (open golfwedstrijden, ruitersport-manifestaties), aan het meer of minder stringent reguleren van bezoekersaantallen en aan de beheersing van geluidsemissies door electro-akoestische en mechanische installaties;

*gebruik en beheer van groenvoorzieningen en waterpartijen, bijvoorbeeld: mechanische of chemische onkruidbestrijding, mate en wijze van bemesting, mate waarin en wijze waarop wordt gemaaid, gekapt, beplant en eventueel begraasd (extensief agrarische medegebruik?), bestrijdingsmethoden van ongedierte;

*gebruik en beheer van infrastructurele voorzieningen, bijvoorbeeld: snelheidsregeling, al dan niet weren van bepaalde vervoermiddelen, al dan niet instellen van verkeersvrije uren;

*het gebruik en beheer van voorzieningen ter bescherming van het milieu vloeit, naar het de Commissie wil voorkomen, in het algemeen rechtstreeks voort uit de realisering van die voorzieningen in het kader van de inrichting. Terzake behoeven dan ook geen varianten te worden uitgewerkt. Wel kunnen eventueel varianten worden aangegeven wat betreft de wijze waarop veranderingen in het milieu zullen worden gevolgd en de wijze waarop op onvoorziene nadelige milieu-effecten zal worden gerea-geerd.

5.2.5 Het alternatief waarbij de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming van het milieu worden toegepast

Het zogeheten meest-milieuvriendelijke alternatief dient volgens art. 41j, lid 3 van de Wet in ieder MER te worden beschreven. Het betreft hier in wezen een combinatie van die (reeds behandelde) locatie-, inrichtings-, beheers- en gebruiksvarianten die, binnen de randvoorwaarde dat het doel van het project wordt gerealiseerd, aan de volgende uitgangspunten voldoet:

*bestaande waarden van natuur en landschap worden zo veel mogelijk ontzien;

*voorzover schade aan natuur en landschap onvermijdelijk is worden elders extra voorzieningen voor natuurontwikkeling getroffen;

*nieuwe mogelijkheden voor natuurontwikkeling en landschapsopbouw worden zo veel mogelijk aangegrepen;

*geluidoverlast binnen en buiten het park wordt zo veel mogelijk beperkt;

*oppervlakte- en grondwater worden zo min mogelijk belast met verontreinigende stoffen;

*de uit de exploitatie van het park resulterende reststroom van afvalstoffen wordt zo klein mogelijk gehouden;

De Commissie heeft de indruk dat het meest milieuvriendelijke alternatief wat de locatie betreft gezocht zou moeten worden in de richting van de onder 5.2.2. aangeduide compacte opzet met parkeervoorzieningen op enige afstand, in combinatie met extensieve agrarische exploitatie en/of natuurontwikkeling ter plaatse van de huidige maisakkers.

Wat betreft de inrichting en het beheer is een veelheid van mogelijkheden om de kwaliteit van het milieu zoveel mogelijk te ontzien c.q. te bevorderen voorhanden.

Gezien de invloed die realisering van de plannen zou kunnen hebben op de nabijgelegen natuurgebieden en gelet op de afwegingsregels die in het Structuurschema Natuur- en Landschapsbehoud zijn neergelegd ten aanzien van ingrepen die nadelige effecten kunnen hebben op bestuurlijk als zodanig erkende natuurgebieden, beveelt de Commissie aan dat aan de uitwerking van dit alternatief grote zorg wordt besteed.

6. TE NEMEN EN EERDER GENOMEN BESLUITEN

In het MER wordt vermeld t.b.v. welk besluit het MER is opgesteld en dienstig kan zijn en door wie of welke overheidsinstanties dit besluit zal worden genomen. Tevens wordt beschreven volgens welke procedure dit geschiedt en welke adviesorganen en -instanties daarbij formeel of informeel betrokken zijn. Voorts dient te worden vermeld welke ter zake doende overheidsbesluiten reeds zijn genomen en welke openbaar gemaakte beleidsvoornemens beperkingen kunnen opleggen of randvoorwaarden stellen aan de betreffende besluiten waarvoor het MER is opgesteld, dit onder vermelding van de status van deze besluiten (hardheid; hoe lang geleden genomen). Tenslotte dient te worden aangegeven welke in verband met het project en de milieu-effecten daarvan relevante besluiten in een later stadium nog zullen (moeten) worden genomen.

Om te kunnen bepalen welke randvoorwaarden of beleidsindicaties gelden voor de vaststelling van het bestemmingsplan dient in het MER aandacht te worden besteed aan tenminste de volgende beleidsvoornemens en -documenten:

- *het Structuurschema Natuur- en Landschapsbehoud;
- *het Structuurschema Openluchtrecreatie;
- *de Nota Landelijke Gebieden;
- *het Meerjaren-uitvoeringsprogramma Geluid 1988 - 1992;
- *het Besluit recreatie-inrichtingen Wet Geluidhinder, november 1981;
- *de besluitvormingsdocumenten inzake Rijksweg 62;
- *het vigerende Streekplan;
- *de documenten inzake de landinrichting Moersche Heide;
- *het toeristisch recreatief ontwikkelingsplan Brabant;
- *het productmarktplan Hart van Brabant;
- *het bestemmingsplan buitengebied van de gemeente Loon op Zand, tezamen met de in het kader van bezwaar en beroep verschenen documenten;
- *de recreatienota van de gemeente Loon op Zand;
- *eventuele documenten inzake andere grote toeristische projecten die van invloed kunnen zijn op het welslagen van het onderhavige project of daardoor kunnen worden beïnvloed.

Met het oog op de besluiten die in verband met het project in een later stadium zullen worden genomen zijn vooral vergunningenprocedures van belang, in het bijzonder op grond van:

*de Wet Ruimtelijke Ordening;

*de Ontgrondingenwet;

*de Boswet;

*de Wet Verontreiniging Oppervlaktewateren;

*de Hinderwet;

*de Wet Geluidhinder;

De Commissie beveelt aan dat het overzicht van te nemen en reeds genomen besluiten wordt geplaatst in de context van een beschouwing over de ruimtelijke en bestuurlijke problematiek van Midden-Brabant.

7. BESTAANDE TOESTAND VAN HET MILIEU EN DE TE VERWACHTEN ONTWIKKELINGEN VAN DAT MILIEU

De bestaande toestand van het milieu dient te worden beschreven voorzover die van belang is voor de voorspelling van de gevolgen voor het milieu bij uitvoering van de voorgenomen activiteit volgens ieder van de te beschouwen alternatieven en varianten. Deze beschrijving heeft vooral ten doel inzicht te verschaffen in plaats en aard van de eventuele gevolgen en in de mogelijkheden die, voorzover zij nadelig zijn, te vermijden of te beperken. Het verdient aanbeveling om de beschrijving op te bouwen aan de hand van een aantal indicatoren die representatief zijn voor milieu-omstandigheden en voor veranderingen daarin. Aan de hand daarvan kan dan de toekomstige ontwikkeling van het milieu systematisch worden gevolgd. Hierbij valt met name te denken aan geluidsbelasting, levensgemeenschappen en de kwaliteit en kwantiteit van het grond- en oppervlaktewater.

Meer concreet beveelt de Commissie het volgende aan:

Het is van belang het kaartmateriaal bij de beschrijving van de bestaande toestand van het milieu te presenteren op een gedetailleerde schaal, b.v. 1:5000 voor de locatie zelf, 1:10000 voor de naaste omgeving en 1:25000 voor de ruime omgeving.

Bij de beschrijving van de bestaande toestand van het milieu zal het MER aandacht moeten geven aan de volgende aspecten:

a. Abiotische kenmerken

*geluid: de etmaalwaarden ten gevolge van het wegverkeer langs de toevoerwegen;
de maximale waarden van het LAeq ten gevolge van het wegverkeer, welke binnen een periode van een jaar optreden;
de omgevingsgeluidniveaus op enkele representatieve punten in en rond het studiegebied.

*bodem: geomorfologische gesteldheid, bodemopbouw.

*water: stromingspatronen grondwater, in relatie daarmee staande kwelgebieden, grondwaterkwaliteit, oppervlaktewaterhuishouding en -kwaliteit.

b. Biotische kenmerken

*flora en vegetatie: vegetatietypen; indicatoren voor milieucondities en levensgemeenschappen; bijzondere soorten;

*vogels: soorten, aantallen, functies van het gebied (fou-rageer-, rust-, rui-, broed-, doortrek- en overwinteringsgebied);

- *overige fauna: indicatoren voor milieuecondities en levensgemeenschappen; bijzondere soorten;
- *levensgemeenschappen: typen, verbreiding, relaties;
- *ontwikkelingspotenties: de gesteldheid van het milieu als uitgangspunt voor mogelijke vergroting van de natuurlijke rijkdom (macro- en microgradiënten in bodem en grondwater, landschapsecologische samenhangen);

c. Huidig bodemgebruik

*Natuurbehoud, bosbouw, landbouw, recreatie, verkeer, wonen etc.

d. Landschap

*Geomorfologie (zie ook a), visueel-ruimtelijke en cultuurhistorische kenmerken (elementen en patronen), relatie daartussen, dynamiek in de tijd; indien relevant ook archeologische aspecten.

Voor de beoordeling van de gevolgen van de uitbreiding van de Efteling volgens de verschillende uit te werken alternatieven is niet alleen de nu bestaande toestand van het milieu van belang, maar vooral ook de te verwachten (autonome) ontwikkeling van dat milieu, indien de activiteit niet zou worden ondernomen (zie ook 5.2.1). Voorzover hieromtrent onzekerheden bestaan beveelt de Commissie aan dat verschillende plausibel te achten scenario's worden aangeduid.

Ter verduidelijking hiervan een voorbeeld: bij voortzetting van het huidige gebruik als overbemeste maisakkers van de tussen de bospercelen gelegen open terreinen kan een steeds verder gaande aantasting van de bosranden, van de bossen en van het grond- en oppervlaktewater worden voorzien. Dit kan echter niet zonder meer als autonome ontwikkeling worden gepresenteerd, omdat het rijksbeleid ten aanzien van grote eenheden natuurgebied mede gericht is op het wegnemen van daarbinnen gelegen oorzaken van verlies aan natuurwaarden en omdat ook een beperking uit anderen hoofde van de mestgift niet ondenkbaar is. Het is dus heel wel mogelijk dat bij het niet realiseren van de uitbreiding op den duur zou worden overgegaan tot verwerving van deze open terreinen voor natuurontwikkelings-doeleinden en/of dat de mestgift zou worden verminderd (wel als autonome ontwikkeling vallen te beschouwen de in de toekomst te verwachten effecten van verontreiniging die nu al heeft plaatsgevonden of waarvan als vrijwel vaststaand mag worden aangenomen dat zij nog zal plaatsvinden).

Het gebied waar het milieu door de activiteit kan worden beïnvloed strekt zich, behalve over het plangebied zelf, ook uit over aangrenzende gebieden. Per milieu-aspect (geluid, water, mate van verstoring etc.) kan de omvang van het beïnvloedingsgebied verschillen. Het kan steeds

beperkt blijven tot die gebieden waar veranderingen in de toestand van het milieu ten gevolge van de voorgenomen activiteit dan wel de alternatieven daarvoor mogelijk zijn in een mate die relevant is voor de besluitvorming. Waar niet aan het plangebied grenzende gebieden in belangrijke waterhuishoudkundige en andere voor het milieu relevante relaties staan met het directe beïnvloedingsgebied, dienen deze gebieden ook in beschouwing te worden genomen. Bijzondere aandacht wordt daarbij gevraagd voor de wegen in de omgeving, voor de voor recreatiedruk gevoelige natuurgebieden in de nabijheid en voor gebieden met andere recreatieprojecten waarvan de perspectieven samenhangen met de ontwikkeling van de Efteling (stimulering, concurrentie).

8. BESCHRIJVING VAN DE GEVOLGEN VOOR HET MILIEU

8.1 Algemeen

De milieu-gevolgen van de uitbreiding van de Efteling zullen per alternatief verschillend zijn. Bij alle alternatieven moet worden aangenomen dat deze gevolgen voor een belangrijk deel onomkeerbaar zullen zijn. Het lijkt niet uitgesloten dat een belangrijk deel van deze gevolgen van negatieve aard zal zijn. Anderzijds zouden ook positieve milieu-gevolgen kunnen optreden, zoals een bijdrage aan de landschapsbouw, het scheppen van mogelijkheden voor de ontwikkeling van zoom- en mantelvegetaties, het beeindigen van de overbelasting van open terreingedeelten (en het grondwater) met drijfmest en het voorkomen of beperken van milieuproblemen elders. Ook deze gevolgen dienen in het MER te worden aangegeven.

In de beschrijving van effecten in het MER dient naar het oordeel van de Commissie de meeste nadruk te liggen op de effecten voor flora en fauna in en rond het plangebied (zowel de actuele waarden als de ontwikkelings-mogelijkheden), op de belevings- en in het bijzonder de geluidseffecten voor omwonenden en recreanten in en buiten het park, alsook op de effecten voor het landschap. Deze effecten dienen uitvoerig te worden beschreven. Waar mogelijk dienen ze gekwantificeerd te worden gepresenteerd en, voorzover de aard van het onderwerp zich daarvoor leent, te worden getoetst aan bestaande normen en streefwaarden.

De overige in deze paragraaf te noemen effecten kunnen meer globaal en in kwalitatieve zin worden omschreven.

De te verwachten effecten dienen steeds te worden gerelateerd aan de bestaande toestand en de te verwachten ontwikkeling van het milieu. In het MER zal aangegeven moeten worden welke methoden en modellen gehanteerd zijn bij het maken van voorspellingen en welke mate van betrouwbaarheid aan deze methoden toegekend kan worden. In dit verband wijst de Commissie op concepten van onderdelen van het Handboek Voorspellingsmethoden m.e.r. dat in opdracht van de ministeries van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer en van Landbouw en Visserij is samengesteld.

8.2 Effecten op flora en fauna

De beïnvloeding van actuele en potentiële biotische waarden kan op verschillende wijzen gebeuren:

*door direct ruimtebeslag van de aan te leggen voorzieningen ten koste van bestaande waarden;

*door het creëren van uitgangssituaties voor natuurontwikkeling;

*door veranderingen van ecologisch-infrastructurele aard: barrière-vorming (isolatie) enerzijds, en anderzijds het tot stand brengen van refugia en barrièreverminderende voorzieningen in de vorm van (bijvoorbeeld) mantel- en zoomvegetaties;

*door veranderingen in de mate van betreding en berijding, zowel in het gebied zelf als in de omliggende natuurgebieden (effecten als bodemverdichting, verstuiving, beschadiging van de beplanting, verontreiniging door olie en achtergelaten afval etc.);

*door veranderingen in de rust (geluidniveau, recreatiedruk), zowel in het gebied zelf als in de omliggende natuurgebieden;

*door veranderingen in het hydrologisch systeem (veranderingen in de hoogteligging van delen van het terrein, veranderingen in het inzingspatroon naar het grondwater door toename van de verharde oppervlakte, toename van de hoeveelheid open water); deze veranderingen kunnen zich ook elders doen gelden (kwelgebieden);

*door veranderingen in de grond- en oppervlaktewaterkwaliteit;

*door het aantrekken van bepaalde plant- en diersoorten (cultuurvolgers) die via concurrentie en predatie meer kwetsbare soorten zouden kunnen verdringen alsook door het beheer van deze soorten (b.v. effecten van bestrijdingsmiddelen op kwetsbare flora- en fauna-elementen).

8.3 Effecten m.b.t. belevingsaspecten

Prominent zijn hierbij de geluidseffecten. De bij de beschrijving van de voorgenomen activiteit en de alternatieven reeds geïdentificeerde en gelocaliseerde maatgevende geluidbronnen (door het park veroorzaakt verkeer op toegangswegen, verkeer binnen het park, installaties binnen het park die informatiehoudend geluid produceren, andere geluidproducerende installaties binnen het park) dienen te worden geconfronteerd met geluidgevoelige objecten en bestemmingen buiten het park. Bijzondere aandachtspunten zijn daarbij:

*de woonbebouwing (inclusief geplande uitbreidingen) ten zuiden van Kaatsheuvel;

*de woonbebouwing langs wegen in het landelijk gebied die mogelijk een vergroot verkeersaanbod te verwerken krijgen (zoals Duiksehoef en Kraanven);

*het potentiële stiltegebied ten oosten van de Efteling, te weten de Loonsche en Drunensche Duinen;

*de enclave binnen het park;

*de verblijfsaccomodaties binnen het park;

*de gedeelten van het park die bestemd zijn voor rustige recreatie (golfterrein, wandelgebied).

Behalve aan de permanente geluidhinder dient ook aandacht te worden besteed aan de geluidhinder in de bouw- en aanlegfase.

Overige belevingseffecten kunnen betrekking hebben op de veiligheid op de wegen in de omgeving, op daarmee in verband staande bereikbaarheidseffecten, op mogelijke stankhinder door het verkeer (vooral bij filevorming), op visuele effecten van dichtbij en ver alsook (dit vooral in verband met de toename van de recreatiedruk) op de mate waarin omliggende natuurgebieden nog zullen kunnen worden ervaren als (min of meer) ongerept.

8.4 Landschap

De realisering van de uitbreiding betekent bij elk van de alternatieven een drastische verandering van de bestaande geomorfologische, cultuurhistorische en visuele structuur. De aard van die verandering wordt niet alleen bepaald door de voorzieningen zelf, maar ook door de uitgangspunten voor de vormgeving ervan: is er sprake van camoufleren, van herkenbaar maken of zelfs van accentueren? Wordt het bestaande landschap als referentie genomen of wordt, al dan niet met gebruikmaking van elementen van het bestaande landschap, een geheel nieuw landschap gecreëerd? Ook kan het landschap worden beïnvloed als een verhoogd verkeersaanbod op wegen in de omgeving zou nopen tot aanpassing van die wegen.

8.5 Overige effecten

Hierbij kan worden gedacht aan directe effecten van mindere prominentie, zoals die tengevolge van een zekere toename van de hoeveelheid huishoudelijk afval, luchtverontreiniging en energieconsumptie.

Ook behoren tot deze categorie de mogelijke secundaire gevolgen, zoals eventuele veranderingen in de recreatieve druk op en nabij dag- en verblijfsrecreatieve voorzieningen elders (afname door concurrentie dan wel toename door overloop- en uitstralingseffecten) en de eventuele effecten van volgactiviteiten van particuliere ondernemers in de periferie van het park.

Indien en voorzover van belang ware ook aandacht te besteden aan eventuele cumulatieve en synergetische effecten.

9. VERGELIJKING VAN DE ONDER PARAGRAAF 7 AANGEDUIDE TE VERWACHTEN ONTWIKKELINGEN VAN HET MILIEU MET DE BESCHREVEN GEVOLGEN VOOR HET MILIEU VAN ELK VAN DE IN BESCHOUWING GENOMEN ALTERNATIEVE OPLOSSINGEN

De alternatieven moeten, althans wat hun milieu-aspecten betreft, in relatie worden gezien tot de autonome ontwikkeling van het milieu, waarbij (voorzover van toepassing) ook normen en streefwaarden van het milieubeleid moeten worden beschouwd. Dit biedt tevens een goede basis voor een onderlinge vergelijking van de alternatieven.

Overige aandachtspunten bij dit onderdeel van het MER kunnen zijn:

- *een beschouwing over de mate waarin de initiatiefnemer bij elk van de alternatieven denkt zijn doelstellingen te kunnen verwezenlijken;
- *een beschouwing over de positieve en negatieve gevolgen van ieder alternatief en de daarbij in het geding zijnde belangen;
- *een voorkeursvolgorde van de alternatieven per milieu-aspect (afweging van ongelijksoortige milieu-aspecten dient echter te worden vermeden);
- *een beschouwing over de globale kostenvergelijking van de in beschouwing genomen alternatieven (niet verplicht in het kader van m.e.r.).

10. OVERZICHT VAN DE LEEMTEN IN KENNIS EN INFORMATIE

Een overzicht van de leemten in (voor de besluitvorming relevante) kennis en informatie die na de analyses van de milieu-effecten zijn overgebleven dienen in het MER te worden opgenomen, evenals de redenen waarom deze zijn blijven bestaan, d.w.z. waarom er redelijkerwijs niet in kon worden voorzien. Daarbij kunnen ook vermeld worden:

*onzekerheden en onnauwkeurigheden in de voorspellingsmethoden en in gebruikte gegevens (b.v. inventarisaties en karteringen);

*andere kwalitatieve en kwantitatieve onzekerheden met betrekking tot milieu-gevolgen op korte en langere termijn;

*gebreken in de beschikbaarheid van bruikbare voorspellingsmethoden.

De vastgestelde leemten in kennis en informatie kunnen worden gezien als onderwerpen van voortgaande studie en behoren mede te worden betrokken bij een in concept op te stellen evaluatieprogramma van de daadwerkelijk optredende gevolgen voor het milieu. Deze evaluatie (die eveneens onderdeel vormt van m.e.r.) kan gecombineerd worden met een programma van maatregelen voor controle en nazorg.

Bijlagen bij het advies voor richtlijnen Milieu-effectrapport
Uitbreiding Natuurpark De Efteling

(Bijlagen 1 tot en met 4)

	Commissie voor de milieu-effectrapportage	
	Ingekomen:	8 SEP 1987
	Nr.:	760-87
	Dossier:	144-06

gemeente loon op zand

In deze rubriek zijn ook opgenomen de wettelijk verplichte en andere bekendmakingen van burgemeester en wethouders en van de burgemeester

Milieu-effectrapportage Efteling

Burgemeester en wethouders van de gemeente Loon op Zand maken het volgende bekend.

Door De Efteling B.V., gevestigd te Kaatsheuvel aan de Europaweg 1, is bij brief d.d. 21 augustus 1987, ingekomen op 24 augustus 1987, een „Startnotitie milieu-effectrapportage uitbreiding De Efteling” ingediend. De gemeenteraad heeft in zijn vergadering van 27 augustus 1987 kennisgenomen van de ontvangst van de startnotitie. De indiening van de startnotitie is de eerste stap in een procedure die moet leiden tot het opstellen van een milieu-effectrapport in verband met de voorgenomen uitbreidingen van het natuurpark De Efteling. Deze uitbreidingen zijn geprojecteerd in het gebied, ter grootte van ongeveer 250 à 300 hectaren, aansluitend aan het huidige natuurpark, ten zuiden en zuid-westen daarvan, aan weerszijden van de wegen Bernsehoef en Duiksehoef.

Het milieu-effectrapport is bedoeld om de gevolgen van de voorgenomen activiteit voor het fysieke milieu zichtbaar te maken. Het milieu-effectrapport zal moeten dienen voor de onderbouwing van het ten behoeve van de uitbreidingsplannen op te stellen bestemmingsplan dat op grond van de bepalingen van de Wet op de Ruimtelijke Ordening moet worden vastgesteld door de gemeenteraad. In de genoemde startnotitie is aangegeven wat de plannen van De Efteling B.V. (de initiatiefneemster) in grote lijnen inhouden, te weten:

- a. de realisering van een themapark;
- b. de realisering van verblijfsaccommodatie door middel van:
  - aanleg van een camping met 750 staanplaatsen;
  - de bouw van een hotelaccommodatie met 250 kamers;
  - bouw van een vakantiestad met 750 recreatiewoningen en de bouw van een vakantiedorp met 400 recreatiewoningen;
- c. de bouw van een elk-weer-accommodatie (o.a. een zwemparadijs);
- d. de bouw van een uitgaanscentrum met o.a. horeca, detailhandels- en sportvoorzieningen;
- e. de aanleg van een 18-holesgolfbaan met bijbehorende voorzieningen.

Naar aanleiding van de startnotitie moeten door de raad van deze gemeente richtlijnen worden opgesteld. In deze richtlijnen wordt aangegeven wat het op te stellen milieu-effectrapport ten minste zal moeten inhouden.

Overeenkomstig het bepaalde in artikel 41 n, lid 3, van de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne, stellen wij hierbij een ieder in de gelegenheid opmerkingen te maken over het geven van richtlijnen inzake de inhoud van het milieu-effectrapport.

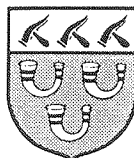
De startnotitie ligt daartoe met ingang van 4 september 1987 gedurende een maand ter inzage op de afdeling Ruimtelijke Ontwikkeling van de Dienst Openbare Werken, Nieuwe Markt 5 te Kaatsheuvel van 9.00 uur tot 12.00 uur. Opmerkingen over het geven van richtlijnen moeten binnen de hiervoor vermelde termijn schriftelijk worden ingezonden aan Burgemeester en Wethouders van Loon op Zand, postbus 7, 5170 AA Kaatsheuvel.

Degene die opmerkingen inzendt kan verzoeken zijn persoonlijke gegevens niet bekend te maken. Er wordt op gewezen dat in deze fase slechts opmerkingen kunnen worden gemaakt over het geven van richtlijnen ten behoeve van het opstellen van

het milieu-effectrapport. Opmerkingen met betrekking tot de voorgenomen uitbreidingen kunnen nu nog niet worden ingediend.

gemeente loon op zand

kaatsheuvel: 4 september 1987
 ons kenmerk: RO.0903.02
 uw kenmerk:
 uw brief:

postbus 7
 5170 aa kaatsheuvel
 telefoon 04167-73931*
 telex 35172 gml0z nl

VERZONDEN
 7 SEP. 1987

De commissie voor de
 milieu-effectrapportage
 Postbus 2345
 3500 GH UTRECHT

	Commissie voor de milieu-effectrapportage
Ingekomen:	8 SEP. 1987
Nr.:	760-87
Dossier:	144-04

behandeld door: M. Veldt
 onderwerp: Milieu-effectrapportage uitbreiding Efteling te Kaatsheuvel

Geachte commissie,

Door de Efteling B.V., gevestigd te Kaatsheuvel aan de Europaweg 1, is een zgn. "startnotitie" ingediend bij de gemeenteraad, als eerste stap in de procedure tot het opstellen van een milieu-effectrapport in verband met voorgenomen uitbreidingen van het natuurpark Efteling.

Van een en ander hebben wij publicatie gedaan in het huis-aan-huisblad "De Kabelkrant" (onderdeel "Weekbeeld") van 3 september 1987 en in de publicatiekast van het gemeentehuis. Daarbij is tevens aangegeven, dat eenieder schriftelijk opmerkingen kan maken over het geven van richtlijnen. Een exemplaar van de publicatie sluiten wij in.

Wij verzoeken u ons te adviseren over het geven van richtlijnen inzake de inhoud van het milieu-effectrapport. Bijgaand treft u een vijftal exemplaren van de startnotitie aan, alsmede van de bijbehorende aanbiedingsbrief van de initiatiefnemer.

Tenslotte delen wij u nog mede, dat wij bij brief van heden de startnotitie met de daarbijbehorende aanbiedingsbrief hebben toegezonden aan de op de bij deze brief gevoegde bijlage vermelde instanties en deze in de gelegenheid hebben gesteld om advies over de richtlijnen uit te brengen.

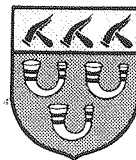
---

gemeente loon op zand

---

vervolgvel

RO.0903.03

nummer: 2.

De naar aanleiding van de publicatie te ontvangen opmerkingen inzake het geven van richtlijnen, zullen zo spoedig mogelijk aan u worden doorgezonden. Conform het bepaalde in art. 41 n, lid 1 van de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne verzoeken wij u advies uit te brengen over het geven van richtlijnen.

Hoogachtend,

Burgemeester en wethouders van Loon op Zand,
de secretaris, de burgemeester,

A handwritten signature in black ink, appearing to be a cursive name, positioned to the left of the signature of the mayor.

A handwritten signature in black ink, appearing to be a cursive name, positioned to the right of the signature of the secretary. The signature is written over a horizontal line.

Bijlagen: div.

BIJLAGE 3

Samenstelling van de werkgroep van de Commissie

De werkgroep van de Commissie voor de Milieu-effectrapportage die het advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport inzake de uitbreiding van het natuurpark "de Efteling" heeft opgesteld, staat onder voorzitterschap van Prof.dr. J.I.S. Zonneveld.

In de werkgroep hebben voorts zitting:

- * drs. A.P.H.M. Boonman, wonende te Brunssum
- * ir. H.Ch.M. Heyning, wonende te Amsterdam
- * dr. W. Joenje, wonende te Wageningen
- * dr. ing. A. von Meier, wonende te Nieuw Vennepe

Secretaris van de werkgroep is G.F.W. Herngreen.

BIJLAGE 4

Lijst van reacties op de startnotitie

Nr.	Datum	Persoon of instantie	datum van ontvangst Cie m.e.r.
01.	870925	Milieuwerkgroep Loon op Zand, Kaatsheuvel	871007
02.	870930	Regionaal Inspecteur van de Volksgezondheid voor de Milieuhygiene, 's-Hertogenbosch	871007
03.	870930	N.V. Nederlandse Gasunie, Eindhoven	871007
04.	871001	Provinciale planologische Commissie Noord-Brabant, 's-Hertogenbosch	871007
05.	871001	Vereniging tot behoud van natuurmonumenten in Nederland, 's-Graveland	871008
06.	871001	Milieuvereniging De Twee Kwartieren, Loon op Zand	871007
07.	871002	Hoogheemraadschap West-Brabant, Breda	871007
08.	871002	Stichting Brabantse Milieufederatie, Tilburg	871007
09.	871005	Directeur Landbouw, Natuur en Openluchtrecreatie in de Provincie Noord-Brabant, Tilburg	871007
10.	871005	Dagelijks Bestuur Samenwerkingsverband Midden- Brabant, Tilburg	871007